
NESNOVNA KULTURNA DEDIŠČINA MED PROSTOVOLJSTVOM, PROSTIM ČASOM IN TRŽENJEM

Anja Jerin

167

Uvod

V članku na temelju vpogleda v »zakulisje« treh enot nesnovne kulturne dediščine (v nadaljevanju NKD), ki so bile vpisane v nacionalni Register nesnovne kulturne dediščine (v nadaljevanju Register) in uvrščene na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva (v nadaljevanju Reprezentativni seznam), predstavljam prisotnost in vlogo NKD v življenju ljudi oz. njenih nosilcev kot prostovoljne, pristočasne in tržne dejavnosti. Osredotočam se na enote Škofjeloški pasijon, Obhodi kurentov in Klekljanje čipk v Sloveniji. Osnovo za varovanje NKD predstavlja Unescova Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine (v nadaljevanju Konvencija) iz leta 2003, ki je postavila okvire delovanju različnih strokovnih inštitucij na nacionalnem nivoju, v mednarodnem prostoru pa so za varovanje NKD pomembni trije Unescovi seznamami.¹ Konvencija v ospredje postavlja nosilce dediščine, brez katerih ohranjanje in varovanje NKD ni mogoče.

V članku predstavljene enote NKD so uvrščene v različne zvrsti – uprizoritve in predstavitve, šege in navade ter gospodarska znanja in veščine – ter imajo nosilce, ki jih družijo različne oblike organiziranosti in različna generacijska pripadnost. Škofjeloški pasijon obsega široko paleto nosilcev (od lokalnih skupnosti do posameznikov), Obhodi kurentov posamezne skupine, ki so največkrat organizirane kot društva, Klekljanje čipk v Sloveniji pa prakticirajo v šolah, v okviru društev in sekcij ter mnogi posamezniki. Nosilci se z NKD ukvarjajo iz različnih vzgibov – od ponosa in želje po pripadnosti lokalni skupnosti do trženja.

Članek sem začela pisati v obdobju, ko se je življenje v Sloveniji zaradi koronavirusa, ki nas je ohromil, nekoliko upočasnilo, a ne povsem ustavilo. Poleg objavljene literature sem informacije pridobivala s komuniciranjem z nosilci NKD in njihovimi predstavniki po telefonu. Največ informacij o prisotnosti in pomenu NKD v njihovem življenju so mi na podlagi kratkega vprašalnika posredovali po elektronski pošti. Dober vir informacij

---

¹ Gre za Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva, Seznam nesnovne kulturne dediščine, ki jo je nujno nemudoma zavarovati, in Register dobrih praks varovanja nesnovne kulturne dediščine.

so bila tudi pisma podpore kot obvezna priloga nominacijam za vpis na Reprezentativni seznam.

Definicij *dediščine* je veliko. Najpogosteje je razumljena kot nekaj selekcioniranega iz preteklosti z namenom, da bi se ohranilo za prihodnje rodove, ali pa gre za izrabo dediščine v druge namene, npr. komercialne (Jezernik 2005: 11–12). Je torej prisotna tudi v času, v katerem živimo, tukaj in zdaj nastaja, se spreminja, živi, po mnenju Muršiča pa jo jemljemo kot nekaj samoumevnega in razumljivega (2018: 16). Konvencijo, okoli katere se osredotoča moje pisanje, je Slovenija ratificirala konec leta 2007, v veljavo pa je stopila naslednje leto. Konvencija o NKD govori kot o *praksah, predstavitvah, izrazih, znanjih, veščinah in z njimi povezanih orodjih, predmetih, izdelkih in kulturnih prostorih* (Zakon o ratifikaciji 2007: 2. člen), pri čemer se prepletata nesnovna in materialna dediščina, ki ena brez druge ne moreta obstajati, pri njunem varstvu pa obstajajo bistvene razlike (za več gl. Židov 2018: 45–46).

168

Konvencija, ki predstavlja »politične« temelje varovanja NKD v posameznih državah podpisnicah, poudarja participativni pristop »od spodaj navzgor« (Kurin 2007: 15) ter v ospredje postavlja njene nosilce – *skupnosti, skupine* in tudi *posameznike*. Ti so namreč tisti, ki *priznavajo, uprizarjajo, posredujejo, spreminjajo, ustvarjajo ali oblikujejo kulturo v skupnosti in zanjo* (Besednjak 2004: 268), in s tem, ko se danes identificirajo z nekim elementom NKD in ga prepoznavajo kot svojega, omogočajo njegovo ohranjanje v prostoru in času. Kurin je mnenja, da je z vidika Konvencije vredno varovati predvsem dinamične družbene procese ustvarjanja, oblikovanja identitete, jemanja in spoštovanja ustvarjenih elementov iz preteklosti in njihovega prilagajanja sedanosti (2007: 13). Kakor meni Muršič, je »ustvarjalnost preteklih generacij, ki jo danes prepoznavamo kot dediščino, [...] ključni del kapitala skupnosti« (2018: 35).

Velik del aktivnosti nosilci obravnavanih treh enot NKD izvajajo v svojem prostem času. V različnih zgodovinskih obdobjih in segmentih družbe je bilo prisotno različno dojetje prostega časa, pri čemer se naš odnos do časa spreminja tako, kot se razvija družba.² Pri tem je človek zgodovinsko gledano družbeno in kulturno bitje, ki ga oblikuje čas in ki tudi sam oblikuje čas. Makarovič pod pojmom prosti čas razume časovne segmente, znotraj katerih posameznik nima delovnih obveznosti in lahko počne ali dela, kar si želi (1995: 8, 230).

Prosti čas kot kategorija ob delu oz. njegovo dojetje v smislu »zunajdelovnega« časa (Černigoj Sadar 1991: 9) ali njegovega nasprotja, se je pojavilo v času industrijske revolucije v 18. in 19. stoletju, ko se je delavcem pričelo ljubljati tako čas kot denar (Volarič 2010: 26). Njegov razvoj je »objektivno pogojen, socialno, ekonomsko, politično, časovno in geografsko determiniran« (Levec 2004: 6). Do vzpostavitve meja med različnimi področji življenja, kot so plačano delo, družina in prosti čas, je tako prišlo ravno na račun dokončnega razcepa med delovnim in bivalnim okoljem, pri čemer so meje prostega časa zelo relativne in v mnogih primerih le subjektivno določljive (Černigoj Sadar 1991: 14, 29).

² Krajsi zgodovinski pregled rabe prostega časa na Slovenskem med različnimi družbenimi sloji do druge svetovne vojne gl. Mlakar (2005).

Škofjeloški pasijon

Škofjeloški pasijon je spokorniška pasijonska procesija, ki poteka v obliki gledališke predstave in sloni na krščanski ideji o izvirnem grehu in o odrešenju sveta. Odigrajo jo amaterski igralci pod vodstvom profesionalnega režiserja. Pasijon, ki v 20 prizorih prikaže Kristusovo trpljenje, temelji na besedilu iz leta 1721, ki naj bi ga napisal kapucin Romuald Marušič, najverjetneje pa ga je ustvarilo več avtorjev (Thaler 2009: 70, 80–81). V preteklosti so za njegovo organizacijo skrbeli kapucini (Knežević 2011: 12–13), danes je glavni organizator Občina Škofja Loka. Gledalci si to predstavo na prostem lahko ogledajo na štirih lokacijah v starem mestnem jedru Škofje Loke. Škofjeloški pasijon je bil kot prva enota vpisan v nacionalni Register (2008) in bil kot prva enota iz Slovenije leta 2016 uvrščen na Unescov Reprezentativni seznam.

169

Širše gledano je Škofjeloški pasijon projekt, ki obsega več aktivnosti in dogodkov, ki se zvrstijo v obdobju pred uprizoritvami in med njimi. Zakoreninjenost zavedanja o pomenu pasijona za mesto je prisotna med številnimi prebivalci Škofje Loke in okoliških krajev. Med njimi se intenzivnost doživljanja pasijona kot pomembnega izročila iz bogate mestne zgodovine poveča predvsem v letu, ko so na sporedu njegove uprizoritve. Danes zaradi zahtevnosti uprizoritev Škofjeloški pasijon izvajajo vsakih šest let v velikonočno-postnem času.

Prostovoljci uprizoritve Škofjeloškega pasijona (foto: Jure Nastran, 2009)

Pri Škofjeloškem pasijonu ne gre le za kulturno-turistično prireditev, ki si jo ogleda veliko število ljudi in deluje kot osrednja točka turističnega razvoja mesta, okoli katere se zvrstijo številne aktivnosti, ampak za fenomen širšega pomena, ki s svojo prisotnostjo v lokalnem okolju vsakih šest let sproža neke vrste »mobilizacijo« prebivalstva. Ob tem navdušuje predvsem število sodelujočih pri organizaciji in izvedbi uprizoritev kakor tudi drugih dogodkov v vmesnem času. Gre za formalno in neformalno organizirane skupine ljudi, med katerimi je manjše število posameznikov, ki so za svoje delo v okviru projekta plačani. To so režiser, vodja projekta in koordinator medpasijonskih dejavnosti.

Med neformalno organizirane skupine štejemo številne prostovoljce, katerih število iz leta v leto narašča, ob zadnjih uprizoritvah je njihovo število preseglo 1000

sodelujočih.³ To so posamezniki različnih starosti, statusov in poklicev, med katerimi so družine, predstavniki lokalnih skupnosti, skupine, društva, ki delujejo v mestu in okoliških krajih, učenci, dijaki in učitelji iz lokalnih šol ter učenci glasbene šole. Gre za celo mrežo sodelujočih na več nivojih, ki se projektu priključijo na povabilo, mnogi pa željo po sodelovanju izrazijo sami (Mohorič Peternelj 2015: 9). Ti svoj prosti čas v popoldanskih urah namenjajo prostovoljnemu delu in druženju ob snovanju načrtov prihodnjih uprizoritev, njihov trud pa je ob izvedbah pasijona poplačan »le« z moralnim zadovoljstvom.⁴ Za ponazoritev naj navedem podatek, da naj bi bilo v letu 2009 za čas uprizoritev v projekt Škofjeloški pasijon (brez vaj) vloženi najmanj 45.000 ur prostovoljnega dela vseh sodelujočih (Bohinc 2009: 268). V Škofji Loki, ki v času uprizoritev obiskovalce navdušuje z drugačno mestno scenografijo, se čuti poseben utrip, ki ga prinaša pasijon kot ključni povezovalni element v lokalnem okolju.

170

Obhodi kurentov

Obhodi kurentov so bili leta 2012 vpisani v Register, leta 2017 pa na Unescov Reprezentativni seznam. Pri kurentih, najbolj poznanih pustnih likih s Ptujskega in Dravskega polja, ki pa jih lahko srečamo tudi v Ljubljani ali v katerem drugem slovenskem in tudi tujem kraju, nas fascinira število posameznikov, ki v obdobju med svečnico in pepelnico vsako leto oblečejo svoje kurentije – gre za številko, ki po podatkih pridobljenih na terenu krepko presega tisoč predstavnikov. Vse do druge polovice 20. stoletja so obhodi kurentov potekali med pustno nedeljo in pepelnično sredo. V zadnjih letih se je na ptujskem območju čas za pustne norije podaljšal kar na celotno obdobje med svečnico in pepelnico. Domačini na Ptuj pravijo, da v tem času, ki ga poimenujejo »peti letni čas« in znotraj katerega naj bi se kazalci mestne ure premikali drugače, karnevalsko dogajanje resnično živijo (Gajšek 2020: 4). Pustni čas doživljajo kot nekaj posebnega in mu namenjajo veliko svojega časa – tako za priprave nanj, ki se največkrat pričnejo že meseca decembra oz. takoj v začetku novega leta, kot za doživljanje tega obdobja v koledarskem letu. Podobno doživljanje pusta oz. fašenka opiše tudi eden od kurentov iz Markovcev, ki pravi, da si brez pusta »življenja sploh ne zna predstavljati« (Pičerko Peklar 2020).

Večina predstavnikov društev kurentov izpostavlja, da se med seboj pogosto družijo tudi v nepustnem času na društvenih sestankih in dogodkih, ki jih skušajo organizirati zunaj službenega časa, saj le tako lahko zagotovijo čim večjo udeležbo njihovih članov. Bolj se pustni čas približuje, intenzivnejše so priprave nanj.⁵ Zanimiv je podatek, da se številni posamezniki, ki si v času pusta nadenejo kurentije, in to ne samo moški, temveč tudi ženske in otroci, vsako svečnico 2. februarja ob polnoči udeležijo dogodka Kurentov

³ Pri uprizoritvah v letu 2015 je sodelovalo okoli 1200 prostovoljcev, med katerimi jih je 900 sodelovalo pri dramski uprizoritvi, ostali pa na področju organizacije in promocije (Mohorič Peternelj 2015: 9).

⁴ Priprave prostovoljnih igralcev na uprizoritve v letu 2021 so se pričele decembra 2019. V povprečju prostovoljni igralci v letu pred uprizoritvijo skupnim pripravam namenjajo dve popoldanski uri tedensko, intenzivnost in količino porabljenega časa za vaje pa s približevanjem datuma uprizoritev povečujejo. Po oceni vodje ene od igralskih skupin preteklih uprizoritev naj bi v povprečju posamezniki, ki pri pasijonu sodelujejo kot amaterski igralci, namenili okoli sto ur svojega prostega časa za priprave na uprizoritve.

⁵ Kakor pravi predstavnik Korantov Lancova vas Rado Škrjanec, se sestanki članov društva v predpustnem času zgostijo, »saj se usklajujejo načrti za nastope oziroma obiske domačih vasi«. V mesecu januarju člani za to okvirno porabijo 20 ur svojega časa.

skok, ki od leta 2001 poteka na domačiji v Budini pri Ptujju. Takrat naj bi si ob soju ognja prvič v letu nadeli zvonce ter z glasnim zvonjenjem pričeli odganjati zimo in zlo (Zavod za turizem Ptuj 2020). V letu 2020 je bila svečnica na nedeljo. Kaj pomeni udeležba na takšnem dogodku za vse, ki imajo naslednji dan delovne obveznosti? Nema lokdaj na terenu slišimo informacije, da mnogi nosilci vzamejo dopust, da lahko sodelujejo pri pripravah na pust kakor tudi pri obhodih ali v pustnih povorkah (gl. tudi Židov 2018a: 134; Pičerko Peklar 2020). Tako na primer člani sekcije Koranti Rogoznica Kulturnega društva Rogoznica za pustni ponedeljek in pustni torek največkrat porabijo dva dni letnega dopusta, saj takrat preoblečeni v kurente po vaseh izvajajo celodnevne obhode. Delodajalcem v njihovih krajih je znano, da imajo v pustnem času prednost pri jemanju letnega dopusta prav kurenti.

Udeleženci Kurentovega skoka, Budina pri Ptujju (foto: Miha Špiček, 2020)

Za pomemben, če ne najpomembnejši dan v pustnem času na Ptujju velja pustni torek, ko pusta pokopljejo. Na ta dan lahko zaposleni (zagotovo obstajajo tudi izjeme) prenehajo z delom opoldne, se našemijo v svoje pustne kostume in se udeležijo pustnih dogodkov, ki potekajo v mestu in okolici ter trajajo do poznih nočnih ur. Kakor so zapisali v brošuri 60. Kurentovanja, pustni torek na Ptujju velja kar za praznik (Zavod za turizem Ptuj 2020a: 26).

Prosti čas, ki ga posamezniki oblečeni v kurentije namenijo pojavljanju v javnosti, pa naj bodo to »tradicionalni« obhodi po vaseh ali pa pojavljanje v povorkah po Sloveniji, je čas, ki je namenjen njihovem intenzivnemu druženju in zabavi. Zanje je »maskiranje kot del identitete, vsakoletna osebna mantra, vez z mističnim in pobeg od zemeljskega sveta« (Zavod za turizem Ptuj 2020b). Pustovanje jim pomeni letno šego, ki ji namenjajo veliko svojega (prostega) časa, ta pa jih povezuje s preteklostjo, ohranja njihovo medsebojno povezanost, pripadnost in identiteto ter skrbi za promocijo regije navzven.

Klekljanje čipk v Sloveniji

Klekljanje čipk je rokodelska dejavnost, s katero se v Sloveniji v zadnjih desetletjih ukvarja zelo veliko posameznikov. V čipkah se materializira njihovo znanje. V nacionalnem Registru je ta »umetnost bele niti« (Pisma podpore 2017: Apohal) predstavljena z dvema enotama. Leta 2013 je bilo vpisano Klekljanje idrijske čipke, dve leti kasneje še Klekljanje slovenske čipke. K prvo vpisani enoti so bili dodani nosilci z območja Idrije z okolico, ki pravijo, da izdelujejo idrijske čipke. Ostali nosilci, ki se identificirajo z izdelovanjem slovenskih klekljanih čipk, ki se od idrijskih razlikujejo po tehnikah izdelave in motivih, pa so predstavljeni pod okriljem druge enote. Leta 2018 je bilo Klekljanje čipk v Sloveniji vpisano na Unescov Reprezentativni seznam.

172

Klekljanje čipk v mestnem središču v Ljubljani v času Svetovnega čipkarskega kongresa (foto: Nena Židov, 2016)

Pri klekljanju navdušuje množičnost nosilcev različnih generacij in socialnih statusov. Da bi se znanje klekljanja v Sloveniji izgubilo, ni bojazni, saj so še vedno prisotne neformalne oblike prenašanja znanj oz. »učne ure« med generacijami znotraj družin. Mnogi se klekljanja učijo od mam ali starih mam, ki so se s to dejavnostjo srečale v svoji mladosti. Največkrat gre za prenos znanj s starejših na mlajše člane družin, prihaja pa lahko tudi do prenosa v nasprotni smeri. Med neformalne oblike prenosa štejemo tudi prenos znanj in izkušenj med člani klekljarskih društev, znotraj posameznih klekljarskih sekcij in skupin. V ospredje se tako poleg preživljanja prostega časa posameznika⁶ postavlja tudi medgeneracijsko povezovanje in druženje (gl. npr. Pisma podpore 2017: Koder

⁶ Za čas, ki ga klekljanju vsakodnevno namenja Mara Ferle, pravi: »Misli se umirijo in čipke me potegnejo v svoj magični svet« (Pisma podpore 2017).

Grajzar in Hvala). Nekaterim klekljanje kot rokodelska dejavnost predstavlja pomemben vir zaslužka. Od vloge in pomena klekljanja v življenju posameznika je tako odvisno, koliko in kdaj se nosilci ukvarjajo s to dejavnostjo.

Med najštevilčnejše sodijo nosilci, ki jim klekljanje zapolnjuje prosti čas. Kakor pravi Tončka Stanonik, se je klekljanje v današnjem času verjetno tako razširilo prav zaradi tega, ker so se klekljarice »osvobodile te ekonomske prisile« (Naglič 2016). Mednje štejemo mlade in mnoge predstavnike aktivnega prebivalstva, ki jim klekljanje, kakor meni ena od klekljaric, po delovniku pomeni predvsem prostočasno dejavnost, ki nanje deluje kot »sprostitev, preusmeritev misli iz delovnih nalog [...] v profesionalnem življenju, in osredotočenost na nekaj drugega«. Mnoge izmed nosilk se s klekljanjem srečujejo tako v zasebnem kot tudi v poklicnem življenju. Najštevilčnejše nosilke klekljanja pa so pripadnice starejših generacij v pokoju,⁷ ki po par ur dnevno klekljajo doma ali se ob punkljih družijo v društvih, sekcijah in neformalno organiziranih skupinah, ki naj bi jih bilo v Sloveniji več kot sto.

V preteklosti je veljalo, da se je klekljalo predvsem v zimskem času, ko doma ni bilo toliko drugega dela. Tudi danes nekateri klekljajo le v »sezoni klekljanja«, to je po navadi med septembrom in junijem naslednje leto. Srečujejo se na srečanjih društev, sekcij in skupin, na katerih v družbi po par ur vsakotedensko sukajo kleklje. Ob posebnih priložnostih, kot npr. pred razstavami, pa tej dejavnosti namenijo še nekaj več svojega časa.⁸ Tem nosilec klekljanje pomeni predvsem izziv (gl. Pisma podpore 2017: Šušel), gre pa tudi za prostočasno aktivnost, sprostitvev in prestiž. Ko sedejo za punkelj, je klekljanje »trening za prste in možgane, ki spodbuja kreativno razmišljanje« (Pisma podpore 2017: Mlinar). S tem se strinjajo tudi članice Društva klekljaric Črni vrh - Godovič, ki zase pravijo, da so hvaležne za to obdobje, ko je klekljanje njihovo vsakodnevno opravilo; mnoge v druženju v okviru društev vidijo večjo možnost prenosa znanj (Pisma podpore 2017: Jereb in Šubic).

Pri številnih nosilcih je še vedno v ospredju ekonomski razlog, zaradi katerega je v preteklosti klekljala večina klekljaric, saj je v okoljih s prisotno rudarsko tradicijo klekljanje predstavljalo pomemben vir preživetja ali dodatnega zaslužka.⁹ S to gospodarsko dejavnostjo je danes neposredno ali posredno povezanih več različnih poklicnih skupin. Poleg klekljarjev so to še risarji predlog oz. vzorcev, izdelovalci pripomočkov za klekljanje, oblikovalci različnih smeri, tudi umetniki, prodajalci čipk in materialov za klekljanje. Profesionalno ukvarjanje z neko dejavnostjo pomeni, da je potrebno poleg ukvarjanja z osnovno dejavnostjo kar nekaj svojega delovnika nameniti še drugim aktivnostim¹⁰, katerih skupni končni cilj je prodaja izdelka.

Številne klekljarice svoje aktivnosti na področju klekljanja povezujejo z

⁷ Bogataj meni, da se število mladih rokodelcev danes povečuje in da znotraj rokodelskih panog glavnine ne predstavlja več skupina z razmeroma visoko starostno strukturo prebivalstva (2014: 48).

⁸ Članice Klekljarskega društva Cvetke iz Žirov so leta 2010 za projekt Evropa v čipki naklekljale 27 zastav članic EU, zastavo EU, grbe glavnih mest in zemljevid Evrope, za kar so porabile kar 10.000 klekljarskih ur.

⁹ Kakor pravi Maruša Velikajne, »marsikdo od starejših ve povedati, da v njihovih časih klekljanje ni bil le njihov hobi, temveč delo, ki jim je bilo všeč« (Pisma podpore 2017).

¹⁰ Kar dve tretjini svojega časa naj bi rokodelci namenili delu, ki ni vezano na njihov kreativni proces (npr. komunikacija, promocija, prodaja) (Korun Hočevar 2014: 21–2).

ustvarjalnostjo. Marsikateri rokodelec klekljanje uporablja za izražanje in materializiranje lastnih idej in zamisli (gl. npr. Pisma podpore 2017: Koder Grajzar). Za materialno dediščino, ki ob tem nastaja, pa velja, da jo nosilci pogosto dojemajo kot medij, s katerim izražajo svoj kulturni odtis in predstavljajo svojo kulturno dediščino (Keitumetse in Nthoi 2009: 148). Zagotovo je tako tudi pri klekljanih čipkah, ki v nekaterih okoljih bolj kot v drugih nastopajo kot pomembni gradniki lokalne identitete, na kateri lokalne skupnosti gradijo svoj razvoj.

Sklepne misli

174

Danes lahko spremljamo dva z dediščino povezana procesa, ki tečeta sočasno in vzporedno. Na eni strani je prisotno manjšanje razlik in homogenizacija na globalni ravni, na drugi strani pa lokalizacija in vračanje v specifične značilnosti lokalnega okolja in njegovo preteklost (Hrobat Virloget 2014: 226). Prav slednje je značilno za vse tri predstavljene primere. Svoje bistvo Škofjeloški pasijon kot projekt, ki ga nekateri poimenujejo kar gibanje, dosega z načinom svojega delovanja na principu ljudskega gledališča (Bohinc 2009: 105), ki pod svojim okriljem v času uprizoritev združuje množico prostovoljcev. Obhodi kurentov na temelju svojega zgodovinskega razvoja danes postajajo poleg pomena, ki ga imajo za posameznike in lokalne skupnosti, tudi turistični produkt, ki ga skušajo tržiti lokalne skupnosti v dobrobit njim samim. Nosilci na NKD največkrat gledajo kot na elemente identitete, ki jim omogočajo predstavitev navzven – v regionalnem in nacionalnem prostoru. Dediščina je v tem smislu sprejeta kot dejavnik, ki v določeno okolje privablja goste (gl. npr. Poljak Istenič 2012: 85). Čipke kot izdelki klekljaric, ki se danes zaradi želje po čim večji prodaji vedno bolj povezujejo z oblikovalci, pridobivajo na svojem pomenu predvsem kot prestižni izdelki, ki pa jih nosilci dediščine velikokrat prav tako dojemajo kot tržne produkte, vezane na lokacije nastanka. Napisano je skladno z Muršičevim mnenjem, da je med »najpomembnejšimi razlogi ohranjanja kulturne dediščine [...] poleg simbolnega tudi gospodarski, še posebej turistični« (2018: 32). Za predstavljene elemente NKD lahko rečemo, da predstavljajo pomembne gradnike identitete in prepoznavnosti v lokalnih okoljih in v nacionalnem prostoru.

Med nosilci so prisotna tudi različna mnenja o dediščini, njeni privatizaciji ter odgovori na to, kaj je tradicionalno, v smislu strategije za krepitev občutkov pripadnosti in za doseg drugih ciljev (Poljak Istenič 2012: 77). Nekateri nanjo gledajo kot na žlahtno kategorijo, ki jo želijo ohraniti nedotaknjeno, drugim pomeni medij, s katerim poskušajo revitalizirati lokalno skupnost, spet tretji pa jo uporabljajo kot turistično in tržno priložnost (Rogelj Škafar 2014: 25).

Brez nosilcev NKD ne bi bilo. Ne danes ne v preteklosti. Ali se ti z NKD ukvarjajo v svojem prostem času ali zaradi možnosti zaslužka, pravzaprav za obstoj dediščine niti ni pomembno. Ob tem pa je potrebno poudariti, da naj bi bilo obnašanje posameznika v prostem času manj pod vplivom pričakovanj drugih in naj bi v večji meri odražalo predvsem posameznikove osebne želje (Černigoj Sadar 1991: 22). Te so pogosto del identifikacijskih praks, ki pomembno sooblikujejo naše aktivnosti, s katerimi se ukvarjamo v prostem času (gl. npr. Volarič 2010: 43). Za NKD je bistvenega pomena, da kontinuirano poteka prenos z njo povezanih znanj in spretnosti ter da so nosilci na vseh nivojih vključeni v

njeno varovanje, saj so oni sami odgovorni za njeno vitalnost (Tauschek 2015: 292). Samo to ji bo pomagalo preživeti v svetu, kjer je mogoče številna znanja iz preteklosti uporabiti za ustvarjanje novih priložnosti.

REFERENCE

BENEDIK, Metod

1999 Znamenje časa – vabilo, ki ne zastara. *Loški razgledi* 46 (1): 215–216.

BESEDNJAK NEOPREDMETENE KULTURNE DEDIŠČINE

2004 Besednjak neopredmetene kulturne dediščine. *Etnolog* 14: 267–271.

BOGATAJ, Janez

2014 »Rokodelstvo je gotovo jelstvo!«: Rokodelstvo – med kulturno dediščino in sodobnimi ustvarjalnostmi!: Do kdaj še?. V: M. Korun Hočevar (ur.), *Delavnica, polna nereda: Sodobni rokodelci in oblikovalci v Sloveniji*. Ljubljana: Zavod lab laar: Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, 39–49.

175

BOHINC, Romana

2009 Pasijonska hiša: projekt Škofjeloški pasijon 2009. V: A. P. Florjančič (ur.), *Škofjeloški pasijon 2009: zbornik prispevkov ob uprizoritvi Škofjeloške pasijonske procesije v letu 2009*. Škofja Loka: Muzejsko društvo, 105–109.

ČERNIGOJ SADAR, Nevenka

1991 *Moški in ženske v prostem času: Socialne in psihološke dimenzije načinov preživljanja prostega časa*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

GAJŠEK, Nuška

2020 Letošnje kurentovanje je jubilejno. V: *Programska brošura 60. Kurentovanja*. Ptuj: Zavod za turizem Ptuj, 3. <<http://www.kurentovanje.net/#>> [20. 5. 2020].

HROBAT VIRLOGET, Katja

2014 Nesnovna dediščina Istre: Avtentičnosti, razmerja moči in ustvarjanje vezi. V: T. Dolžan Eržen, I. Slavec Gradišnik in N. Valentinčič Furlan (ur.), *Interpretacije dediščine*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 226–241.

JEZERNIK, Božidar

2005 Preteklost in dediščina. V: J. Hudales [idr.] (ur.), *Dediščina v očeh znanosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, 11–24.

KEITUMETSE, Susan in NTHOI, Olivia

2009 Investigating the Impact of World Heritage Site Tourism on the Intangible Heritage of a Community: Tsodilo Hills World Heritage Site, Botswana. *International Journal of Intangible Heritage* 4: 144–150.

KNEŽEVIČ, Zoran

2011 *Oživitve uprizorjanja Škofjeloškega pasijona ob koncu 20. stoletja: Diplomsko delo*. Ljubljana: [Z. Knežević].

KORUN HOČEVAR, Maja

2014 V iskanju rešitev: Beležke s terena. V: M. Korun Hočevar (ur.), *Delavnica, polna nereda: Sodobni rokodelci in oblikovalci v Sloveniji*. Ljubljana: Zavod lab laar: Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, 15–24.

KURIN, Richard

2007 Safeguarding Intangible Cultural Heritage: Key Factors in Implementing the 2003 Convention. *International Journal of Intangible Heritage* 2: 10–20.

LEVEC, Maruša

2004 *Ženske in prosti čas – odnos dela in prostega časa žensk: Diplomsko delo*. Ljubljana: [M. Levec].

MAKAROVIČ, Gorazd

1995 *Slovinci in čas: Odnos do časa kot okvir in sestavina vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Krtina.

MLAKAR, Vlasta

2005 Prosti čas. V: D. Prešeren in N. Gorenc (ur.), *Nesnovna kulturna dediščina*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 116–117.

MOHORIČ PETERNELJ, Matej [idr.]

2015 *Zaključno poročilo za projekt: Škofjeloški pasijon 2015*. <<https://www.skofjaloka.si/files/other/news/131/44693Gradivo%201.pdf>> [5. 6. 2020].

MURŠIČ, Rajko

2018 Od izročil do nesovne kulturne dediščine: Politične, gospodarske in skupnostne razsežnosti dediščinjenja. *Etnolog* 28: 15–40.

NAGLIČ, Miha

2016 Pisateljica med slovenskimi klekljaricami. *Gorenjski glas* (1. 12. 2016). <<http://www.times.si/pisateljica-med-slovenskimi-klekljaricami-5cd5d60e6a3308fc804e15c18022322d72dc8525.html>> [20. 5. 2020].

PIČERKO PEKLAR, Slavica

2020 Iz Štajerca: »Samo da fašenk je, da je divje.« *Večer* (6. 2. 2020). <<https://www.vecer.com/iz-stajerca-samoda-fasenk-je-da-je-divje-10125480>> [7. 2. 2020].

PISMA PODPORE

2017 <<https://ich.unesco.org/doc/src/36991.pdf>> [29. 8. 2020].

POLJAK ISTENIČ, Saša

2012 Aspects of tradition. *Traditiones* 41 (2): 77–89.

ROGELJ ŠKAFAR, Bojana

2014 Slovenski etnografski muzej. Koordinator varstva žive kulturne dediščine. V: A. Jerin, T. Zidarič in N. Zidov (ur.), *Promocija nesovne kulturne dediščine*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 24–27.

TAUSCHEK, Marcus

2015 Imaginations, Constructions and Constraints: Some Concluding Remarks on Heritage, Community and Participation. V: N. Adell [idr.] (ur.), *Between Imagined Communities of Practice*. Göttingen: Göttingen University Press, 291–306.

THALER, Darja

2009 Škofjeloški pasijon in njegov pomen za identiteto Škofjeločanov. V: A. P. Florjančič (ur.), *Škofjeloški pasijon 2009: Zbornik prispevkov ob uprizoritvi Škofjeloške pasijonske procesije v letu 2009*. Škofja Loka: Muzejsko društvo, 69–93.

VOLARIČ, Tina

2010 *O nedelji: Zgibi časovnosti in nekaj etnografskih izhodišč*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo.

ZAKON O RATIFIKACIJI

2007 Zakon o ratifikaciji Konvencije o varovanju nesovne kulturne dediščine. *Uradni list RS – Mednarodne pogodbe*, št. 1/2008, 19. 12. 2007. <<https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlmpid=20082>> [20. 4. 2020].

ZAVOD ZA TURIZEM PTUJ

2020 *Kurentov – korantov skok*. Ptuj: Zavod za turizem Ptuj. <<http://www.kurentovanje.net/kurentov-korantov-skok/>> [14. 5. 2020].

2020a *Programska brošura 60. Kurentovanja*. Ptuj: Zavod za turizem Ptuj. <<http://www.kurentovanje.net/#>> [20. 5. 2020].

2020b *O festivalu: Edinstveno doživetje pusta v slovenski pustni prestolnici*. Ptuj: Zavod za turizem Ptuj. <<http://www.kurentovanje.net/festival/>> [25. 4. 2020].

ŽIDOV, Nena

2018 Težave Slovenije pri varovanju nesovne kulturne dediščine v luči Unescove Konvencije (2003). *Etnolog* 28: 41–62.

2018a Tradicionalna pustovanja v Sloveniji med lokalno, regionalno in nacionalno identiteto. V: V. Karadzosi (ur.), *Rituals and Festivals under Masks on the Balkan: Tradition, Condition, Tendency*. Prilep: Institut of Old Slavic Culture, 131–152.